

המרכז הבינתחומי הרצליה
בית ספר לאודר לממשל, דיפלומטיה ואסטרטגיה
המכון למדיניות ואסטרטגיה
בשיתוף עם מכון אדלסון ללימודים אסטרטגיים – מרכז שלם

כנס הרצליה השמיני על מאזן החוסן והביטחון הלאומי "ישראל בשנת ה-60: העולם חוסן?"

20-23 בינואר 2008

נייר עבודה

האם תגלית תחולל מפנה ביחסי ישראל והתפוצות?

לאונרד סאקס
בארי חזן

המסמך משקף את דעתם של הכותבים בלבד

האם תגלית תחולל מפנה ביחסי ישראל והתפוצות?

לאונרד סאקס ובארי חזן, אוניברסיטת ברנדייס, מכללת ספראס

מיום שנחתה הקבוצה הראשונה של תגלית בישראל בשלהי דצמבר 1999, בילו יותר מ-160,000 צעירים יהודים מהתפוצות עשרה ימים בארץ ישראל, במטרה לחזק את הקשר שלהם עם מורשתם היהודית ועם מדינת ישראל. כשלושה רבעים מהמשתתפים, בגילאי 18 עד 26, הגיעו מצפון אמריקה. עם בוגרי התכנית נמנים גם צעירים מ-50 מדינות נוספות.

תגלית מתקרבת כעת לשלב שבו תוכל להצהיר כי היא תרמה לחינוכה של מסה קריטית של צעירים יהודיים בתפוצות. לעובדה זו יהיו השלכות מרחיקות לכת על עתיד העם היהודי.

אנו מעריכים כי בארצות הברית יש יותר מ-90,000 צעירים יהודיים בקבוצת הגיל של 18 עד 26. כ-15% מילדי שנת 1995, שהם בני 22 כיום, השתתפו כבר בתגלית. לאלה שטרם הספיקו להשתתף בתכנית, נותרו עוד ארבע שנים בהן הם יכולים להשתתף בה, ואנו מצפים ש-25% מהם אכן ייעשו זאת. לאור רמת המשאבים הנוכחית של תגלית, אנו צופים כי כשליש או יותר מהצעירים היהודים בתפוצות אשר נולדו אחרי 1995, יבקרו בישראל במסגרת התכנית עד הגיעם לגיל 27. היעד של הענקת חוויה חינוכית בישראל לרוב צעירי יהדות התפוצות נראה כעת מציאותי מתמיד.

ההשוואה בין המשתתפים בתוכניות של תגלית לאלה שאינם משתתפים בהן, מצביעה על שינוי ניכר בגישתם של בוגרי התכנית לישראל ולזהותם היהודית ובמוטיבציה שלהם לעסוק בחיים יהודיים. השפעת התוכנית על המשתתפים היא מיידית אך גם נמשכת לאורך זמן – שלושה חודשים, שנה ואפילו שלוש שנים לאחר סיום התוכנית. אף על פי שלא נצפו שינויים שיטתיים בהתנהגות הבוגרים, יש עדויות המצביעות על שינוי גישה ארוך טווח. המשתתפים מוכנים להיות מעורבים בחיים יהודיים. השאלה העיקרית היא – האם הקהילות היהודיות מוכנות למצוא דרכים לספק להם הזדמנות למעורבות משמעותית.

המשמעות

על מנת להבין את הצלחת תגלית במלואה, חשוב לבחון את היוזמה מעבר להצלחתה המיידית כפרויקט חינוכי ולנסות להבין את ההשפעות ארוכות הטווח של תגלית, במיוחד על היחסים בין ישראל לתפוצות. אנו מציעים ארבע דרכים לחשיבה על אחדות העם היהודי בעתיד לאור פעולותיה של תגלית:

1. חזון אלטרנטיבי של יצירת זיקה בין המבוגרים הצעירים בתפוצות למדינת ישראל

מקובל לחשוב שהדורות הצעירים של יהודי התפוצות מרחיקים את עצמם מישראל וכי גישתם מאיימת על עתיד הקשרים בין ישראל לתפוצות. תגלית מספקת תיאוריה חלופית. התכנית הצליחה לעורר את העניין של צעירים יהודיים בישראל ובפיתוח קשרים עמה. מאז תחילת התוכנית עלו שיעורי ההרשמה על כל התחזיות. שיעור ההשתתפות נותר איתן גם בימים הקשים של האינתיפאדה כאשר תנועת התיירות לישראל פסקה כמעט כליל. שיווק התוכנית נעשה מפה לאוזן באמצעות הצעירים שהשתתפו בתוכנית.

2. הביקור בישראל והמפגש עם ישראלים הפכו לאופן הפעולה העיקרי לחיזוק הקשר בין ישראל לתפוצות

לפני הקמתה של תגלית, דיווחו רוב יהודי התפוצות כי הם אמנם מרגישים קשורים לישראל, אבל לא ראו את הביקור בה כחלק חשוב בקשר שלהם עם ישראל. מעורבותם התבטאה בעיקר בתרומות, בתמיכה פוליטית ובקשרים דתיים. בשלהי שנות ה-90 הצליחו תוכניות שהביאו צעירים לישראל לגייס בממוצע רק 10,000 צעירים. תגלית הצליחה להפוך את הביקור בישראל לדרך העיקרית של יצירת זיקה לישראל. לתוכנית נודעו השלכות מרחיקות לכת על הזיקה בין ישראל לתפוצות הודות להצלחתה להסיט את הדגש מקשרים "ביני לבין ישראל" לקשרים "ביני לבינך".

3. חינוך נאות של הבוגרים הצעירים

תגלית היטיבה להבין כי הבוגרים הצעירים נמצאים בשלב התפתחות בחייהם המצריך שימוש בגישות חינוכיות ייחודיות, בכוח אדם מתאים, ודורש תכנון הולם והקצאת זמן מתאימה. בדומה לדורות קודמים, הצעירים של המאה ה-21 זקוקים לחינוך ייחודי ואפקטיבי, המצריך "תפירה לפי מידה" של גישות חינוכיות. באמצעות יותר מעשרים מארגנים וספקים של טיולים, יצרה תגלית מודל חינוכי

ייחודי, המצליח להיות ממריץ מבחינה רגשית, עשיר מבחינה אינטלקטואלית ומשתף מבחינה התנהגותית. זה חינוך חוויתי במיטבו. ואולם, יתכן שהתכונה הייחודית ביותר של תגלית היא ההתמקדות באנשים ויכולתה ליצור סביבה המאפשרת מפגשים בין בני אותו גיל מהתפוצות ומישראל. המשתתפים מהתפוצות מבלים חמישה ימים מתוך עשרת ימי הביקור שלהם בישראל בטיולים ובמגורים עם צעירים ישראלים בני גילם, על-פי רוב חיילים. הם לומדים על ישראל מפי הישראלים ובמקביל לחוויה שהם עוברים בקבוצה שלהם, הם מגלים שיש להם הרבה מהמשותף עם בני גילם מישראל. מצאנו כי חוויה כזו משנה את נקודת המבט של המשתתפים מישראל ושל המשתתפים מהתפוצות על עצמם ועל זהותם היהודית.

מבחינה חינוכית, הוכיחה תגלית שהמשתתפים זקוקים לתוכנית חינוכית המתאימה לגילם ולמאה ה-21. תגלית מצאה, אפוא, את הדרך הנכונה.

4. מודלים חדשים של ארגון ושיתוף המתאימים לעידן הנוכחי

תגלית הגדירה מחדש את הגישות המסורתיות בעניין ביקורים מאורגנים בישראל של יהודים מהתפוצות. שינוי כזה אינו תמיד פשוט. הוא מצריך יוזמה, עריכת ניסויים וחשיבה יצירתית בקהילה. תגלית הוכיחה כי בנייה מחדש אפשרית בלי להרוס את המבנים הקהילתיים הקיימים. זוהי בנייה מחדש המצריכה חשיבה הוליסטית והקפדה על תוכניות המתמקדות בלקוח ולא בארגון.

בשנים האחרונות ישראל מתמודדת עם החלטות קשות במאבקה להשגת שלום בעולם עדין מתמיד. מנגד, מתמודדת יהדות התפוצות עם אתגרים משלה, כמו הצורך להבטיח לצעירים עתיד יהודי חיובי לנוכח שיעורי ההתבוללות הגואים. דווקא כעת, טיפוח אחדותו של העם היהודי חשוב מתמיד.

תגלית ממלאת תפקיד חשוב במאמץ זה משום שהיא מחנכת דור שלם של יהודים צעירים להכיר את מורשתם ומסייעת ביצירת הקשר האינטלקטואלי והרגשי שלהם למדינת ישראל. תגלית אינה תרופת פלא, אבל הצלחתה מאפשרת לקהילות בישראל ובתפוצות לנצל את האנרגיה והמחויבות של הדור הבא להמשך שיתוף הפעולה באופן מעשי ובעל משמעות.

אחת מתוצאות הלוואי של תגלית היא השפעתה המרשימה על הזהות היהודית ועל חיזוק הקשר עם הארץ גם של החיילים הישראלים המשתתפים בסיורים החינוכיים כחלק מהקבוצה.